

Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiön, Lastensuojelun Keskusliiton ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton kannanotto

Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi täytyy vihdoin saada järjestelmälliseksi

Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö Itla, Lastensuojelun Keskusliitto ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto edellyttävät uuden hallituksen sitoutuvan järjestelmälliseen lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointiin lasten ja perheiden asioita koskevassa päätöksenteossa.

Arvioinnin on oltava säännönmukaista lainvalmistelussa, talousarvion valmistelussa ja muussa valtioneuvoston päätöksenteossa. Tämä edellyttää, että lapsivaikutusten arviointi sisällytetään lainsäädännön ja talousarvion valmistelun ohjeistuksiin ja koulutuksiin, ja että ministeriöiden johto sitoutuu arviointien toteuttamiseen. Lapsivaikutusten arviointia tulee vahvistaa myös kuntien päätöksenteossa.

Laadukas lainsäädäntö ja muu päätöksenteko perustuvat lähtökohtaisesti laajaan valmisteluun. Vaikutusten monipuolinen ennakoarviointi on olennainen osa hyvää päätöksentekoprosessia. Taloudellisten ja organisatoristen vaikutusten lisäksi myös ihmisiin kohdistuvat vaikutukset on arvioitava ennen päätöksentekoa. Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi jää kuitenkin usein vähälle huomiolle. Tämä koskee myös lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointia.

Lapsivaikutusten arvioinnin lisääminen tai käyttöönotto ovat sisältyneet jo useamman hallituksen ohjelmaan. Siitä huolimatta lapsivaikutusten arviointi ei ole edennyt valtioneuvoston toiminnassa. Myös kunnissa eteneminen on ollut hidasta. Itlan Owl Groupilta tilaama selvitys osoittaa, ettei lapsivaikutuksia arvioida systemaattisesti hallituksen esityksissä. Niissäkin tapauksissa, joissa arviointia on tehty, se on yleensä jäänyt kapeaksi tai pintapuoliseksi. Selvitys sisältää ehdotuksia lapsivaikutusten arvioinnin saamiseksi systemaattiseksi valtion ja kuntien hallinnossa.

Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi on osa ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointia. Vaikutusten arviointien toteutumisessa on kysymys julkisen hallinnon toimintakulttuurista niin ministeriöissä kuin kunnissa. Valtion ja kuntien hallinnossa tarvitaan tahtotilaa vaikutusten arviointien sitoutumiseen ja arvioinnin kehittämiseen. Ilman toimintakulttuurin muutosta lapsivaikutusten ja muu ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi jää edelleen retoriikan tasolle.

Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa on yksittäisten päätösten arviointien ohella tarkasteltava myös laajempia ilmiö- ja politiikkakokonaisuuksia lasten näkökulmasta. Tässä tarvitaan laaja-alaista tutkimus- ja seurantatietoa lapsiin kohdistuvista vaikutuksista. Lasten kuuleminen on olennainen osa lapsivaikutusten arviointia. Hallinnossa on kehitettävä yhteistyötä muun muassa koulujen ja päiväkotien kanssa lasten kuulemisen varmistamiseksi vaikutusten arvioinneissa.

Riittävä lapsivaikutusten arviointi on edellytys tietoon perustuvalla päätöksenteolla. Jos riittävä arviointi jää tekemättä, merkittävä määrä saatavissa olevaa tietoa jää päätöksenteossa hyödyntämättä. Tällä on merkitys päätösten laatuun. Lainsäädännössä tämä tarkoittaa muun muassa lakeja, joissa lain sisältö voi olla ristiriidassa sen tavoitteiden kanssa tai tavoitteiden toteutuminen jää hyvin vaatimattomaksi. Arviointi on tehtävä riittävän varhaisessa vaiheessa, jotta arvioinnin tulokset voidaan ottaa huomioon päätöksenteossa.

Julkinen hallinto ja järjestöt ovat kehittäneet välineitä lapsivaikutusten arvioinnin tueksi. Arviointien tekemistä tukee koulutus. Koulutuksen saatavuus tulee varmistaa valtakunnallisesti. Muun muassa järjestöt toteuttavat koulutusta lapsivaikutusten arvioinnista.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus edellyttää, että lapsen etu on ensisijainen harkintakriteeri kaikissa lapsia koskevilla päätöksissä. Lapsivaikutusten arviointi on väline lasten etujen selvittämiseen päätöksenteossa. Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö Itla, Lastensuojelun Keskusliitto ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto korostavat, että lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioiminen ei ole hyväntekeväisyyttä tai ylimääräistä toimintaa, vaan se on valtion, kuntien ja muun julkisen vallan velvollisuus.

Uusi hallitus on ohjelmassaan sitoutunut toteuttamaan lapsen oikeuksien sopimukseen perustuvan lapsistrategian. Sen yhteydessä on erinomainen mahdollisuus vakiinnuttaa lapsivaikutusten arviointi säännönmukaiseksi osaksi lapsia ja perheitä koskevaa tai heihin vaikuttavaa päätöksentekoa. Lapsistrategiaan on tehtävä konkreettiset kirjaukset lapsivaikutusten arvioinnin käyttöönoton varmistamiseksi.

Lisätietoja:

Petri Virtanen, toimitusjohtaja, Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö, 050 318 7068

Hanna Heinonen, toiminnanjohtaja, Lastensuojelun Keskusliitto, 040 838 4027

Esa Iivonen, johtava asiantuntija, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 050 411 1562